

Міністерство освіти і науки України
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

*До 85-річчя від дня
народження В.О.Сухомлинського*

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 52, частина I

2003

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 52

Частина 1

Серія:
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Кіровоград – 2003

ББК 83,3 Ук

Н-37

УКД 8У

Наукові записки. – Випуск 52. Частина І. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2003. – 265 с.

ISBN 966-8089-14-6

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИПУСКУ:

Бех І.Д. –	академік АПН України, доктор психологічних наук, професор.
Величко С. П. –	доктор педагогічних наук, професор.
Дрянніка В. І. –	доктор педагогічних наук, професор.
Макаров Р. М. –	доктор педагогічних наук, професор.
Мельничук С. Г. –	доктор педагогічних наук, професор.
Радул В. В. –	доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).
Розенберг А. Я. –	доктор педагогічних наук, професор.
Савченко О. Я. –	академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор.
Сухомлинська О. В. –	академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор.
Романцевич В. К. –	редактор.
Семез А. А. –	кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар).

*Друкується за рішенням ученої ради
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 1 від 27. 08. 2003 р.)*

ISBN 966-8089-14-6

© Кіровоградський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка

система творчих робіт (творів-мініатюр), створення рукописних ілюстрованих збірок дитячих творів "Наша творчість", написання та інсценування учителями разом з учнями й самими учнями казок та деякі інші.

Вагому роль у здійсненні науково-методичної підготовки вчителів Павлівської школи відігравали методичні об'єднання. Так, у доповіді В.О. Сухомлинського "Як навчити учнів 8 – 10 класів писати самостійно твори з літератури" (2, 2–3), зробленій 1952 р. на засіданні предметної комісії учителів мови та літератури, викладачам радилося писати для учнів зразки переказів і творів, удосконалюючи тим самим власні методичні вміння.

У доповіді Р.К. Зази "Естетичне виховання учнів на уроках читання в початковій школі", зробленій 1960 р. на засіданні методичного об'єднання вчителів молодших класів (5, 79–21), увага акцентувалась не тільки на змістовному боці навчального матеріалу, але й на психологічних аспектах методики проведення уроків. Підкреслювалося, що створена педагогом емоційна обстановка на уроці та художня виразність мови вчителя пробуджують в учнів пізнавальний інтерес до аналізу твору та сприяють глибині засвоєння матеріалу. Розбір твору, проведений сухо, формально, навпаки, гасить інтерес дітей до набуття знань, негативно позначається на методичному рівні уроку.

Здійсненню науково-методичної підготовки вчителів сприяла організована в Павлівській школі наукова просвіта. В.О.Сухомлинський справедливо вимагав, щоб кожний учитель був у курсі всіх новин наукового та культурного життя суспільства. Вивчення його творів показує, що він постійно стежив за тим, щоб у бібліотеці та методичному кабінеті школи завжди були журнали, довідники, словники, книжки з різних галузей науки та мистецтва. Зберігалися у бібліотеці та методкабінеті також вирізки з газет і журналів, статті з питань методики виховання й навчання, розподілені за такими розділами: теорія і практика морального виховання; інтелектуальне виховання; фізичне виховання; естетичне виховання; політична освіта і навчання; виховання працьовитості;

виховання індивідуальних нахилів і покликання; духовне життя вихованців; психологія процесу оволодіння знаннями; психологічні особливості дітей молодшого, середнього й старшого віку; вибір професії; хлопчики й дівчатка в колективі; методика викладання основ наук (для кожного предмета окрема папка); навчально-виховна робота у початкових класах; творчі письмові роботи учнів; новини науки й техніки (з розділами "Гуманітарні науки" та "Природничі науки") (6, 100–101).

Кожен учитель передплачував декілька журналів, серед яких обов'язково були науково-методичні видання. У педагогічному колективі було заведено обмінюватися журналами, приносити книгу, що сподобалася, на роботу. Регулярно проводилися в шкільному колективі читацькі конференції, колективне обговорення книжкових новинок, в тому числі науково-методичної літератури.

Проведений аналіз свідчить про актуальність поглядів виданого науковця-експериментатора з питань підготовки вчителів до науково-методичної роботи й потребує подальшого вивчення і творчого використання його спадщини в діяльності сучасних педагогічних навчальних закладів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Книга протоколів педагогічної ради Павлівської середньої школи. – 1948 – 1949. – ПММ, 6/№.
2. Облік роботи предметної комісії вчителів мови та літератури. 1952 – 1957. – ПММ – ЛВ 4174.
3. Педагогічна думка: Рукописний журнал Павлівської середньої школи. 1964 – 1965. – ПММ – ЛМ 1661/1661.
4. Педагогічна думка: Рукописний журнал Павлівської середньої школи. 1968 – 1969. – ПММ – ЛВ 1706/1706, арк. 110 – 118.
5. Планування і облік роботи методоб'єднання вчителів 1 – 4 кл. – ПММ – ЛВ 13031.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1976 – 1977.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Попова Людмила Данилівна – кандидат педагогічних наук, професор Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Коли наукових інтересів: підготовка викладацьких кадрів для середньої і вищої школи у науково-педагогічній спадщині вітчизняних та світових педагогів, діячів освіти й культури XIX – XX століть.

СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПЕРСПЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Андрій ПРОКОПЕНКО

У педагогічній системі закладу освіти діють два види управління: зовнішнє (соціальне) і внутрішнє (педагогічне). Соціальне управління здійснюється з боку державних і регіональних органів, а також органів управління навчальними закладами. Педагогічне управління здійснює викладач у процесі спільної продуктивної діяльності зі студентами.

Актуальною проблемою педагогіки й психології вищої школи є дослідження взаємозв'язку між соціальним і педагогічним видами управління з метою виявлення умов оптимізації педагогічного процесу. На

нашу думку, виходячи з вимог соціального управління, формуються критерії оптимізації процесу навчання, що проводяться за допомогою педагогічного управління. Засобами оптимізації є компоненти педагогічної системи: цілі, принципи, зміст, методи й форми спільної діяльності. Отже, методологічною основою реалізації взаємозв'язку між соціальним і педагогічним управлінням є принцип оптимізації процесу навчання, обґрунтований Ю. К. Бабанським, М. М. Потапником, Т. О. Дмитренко та іншими вченими-дослідниками (2), (4). Термін "оптимізація"

широко застосовується в математиці й технічних науках, зокрема в кібернетиці розглядається проблема оптимізації процесу управління в об'єктах будь-якої фізичної природи (5). Педагоги минулого часто висловлювали ідеї, пов'язані з пошуком найкращого з можливих варіантів у процесі діяльності людини. Їхні роботи можуть слугувати науково-методологічним підґрунтям розв'язання проблеми оптимізації педагогічного процесу в сучасних умовах. Так, Н. К. Крупська писала: "Вміти працювати означає... вміти вибирати... такі засоби, які давали б можливість найкращим чином, з найменшими витратами сил і часу досягнути поставленої мети (7, 106). Як відомо, В. О. Сухомлинський не використовував термін "оптимізація", але у своїх педагогічних пошуках він намагався створювати для учнів найкраще середовище для навчання, виховання, розвитку, соціалізації, адаптації. У своїй книзі "100 порад учителям" він розмістив розділи з такими назвами: "Як розділити працю школярів за порами року", "Час учителя та взаємозалежність етапів навчання", "Де брати час? Доба має тільки 24 години", "Знання – і мета, і засіб" тощо. В. О. Сухомлинський обґрунтував критерії оптимізації процесу навчання і виховання, серед них – зусилля учителя та учнів, витрачений час та ін. Знання розглядаються ним і як мета навчання, і як засіб розвитку учнів, їхньої адаптації до колективу (14).

Ю. К. Бабанським і М. М. Поташником розглянуто завдання оптимізації педагогічної системи, педагогічного процесу та окремих компонентів (змісту, методів, форм спільної діяльності). Ю. К. Бабанським уведено в теорію оптимізації нове поняття – реальні навчальні можливості учня, які відображають внутрішні умови (здоров'я, рівень знань, розвиток мислення, ставлення до навчання, відповідальність) і зовнішні (вплив сім'ї, однолітків). Він уважав, що слід враховувати й зону найближчого розвитку учня (Л. С. Виготський), тобто необхідно знати, які завдання, якого рівня труднощі може виконати учень з допомогою учителя. Критерієм оптимальності Ю. К. Бабанський вважає досягнення кожним учнем такого рівня успішності, який відповідає його реальним навчальним можливостям у зоні найближчого розвитку (12, 71–76). Розглядаючи критерії оптимальності процесу навчання, вчений враховує особистісний фактор. Об'єктивний і суб'єктивний фактори враховані ним при обґрунтуванні обмежень: "...додержання учнями й учителями визначених Статутом школи для них норм часу на урочну та позаурочну роботу" (12, 74). Ю. К. Бабанським обґрунтовано систему способів оптимізації педагогічного процесу. Автором охоплено майже всі компоненти: цілі, зміст, методи, форми. У цілях він пропонує вибирати найбільш раціональний комплекс завдань освіти, виховання, навчання з наступною конкретизацією їх для врахування

особливостей класу. Зауважимо, що при виборі цілей автор розглядає лише об'єктивний і суб'єктивний фактори. Особистісний фактор не враховується. Те ж саме можна сказати стосовно інших компонентів педагогічної системи.

Завданням соціального управління, сформульованим у державних документах (Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст.) є перехід до здійснення особистісно-орієнтованого навчання, що враховує знання, вміння, навички учнів, рівень розвитку мислення, мовлення, уяви, пам'яті й ґрунтується на досвіді учня (9). Сучасні філософи визначають досвід як філософську категорію, що фіксує цілісність й універсальність людської діяльності як єдності знань, умінь, навичок, почуття, волі (10, 715). Отже, цілісність діяльності визначається досвідом людини й виявляє себе в єдності знань, умінь, навичок, почуття, волі.

Для того, щоб здійснити взаємозв'язок соціального і педагогічного управління в умовах особистісно-орієнтованого навчання, необхідно обґрунтувати систему педагогічних принципів як компонента педагогічної системи, що залежить від цілей і визначає вибір змісту навчання і виховання, а також методів та організаційних форм спільної діяльності викладачів і студентів. Таке положення принципів у структурі педагогічної системи не є випадковим. Поняття "принцип" досить широке:

Глумачний словник: принцип – 1) Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т.ін.; засада. 2) Особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. 3) Переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон (11, 714);

Словник іноземних слів: принцип (від лат. Principium – основа, першопочаток) – керуюча ідея, що керує, основне правило поведінки, діяльності (13, 563);

Філософський словник: у логічному розумінні принцип – центральне поняття, підґрунтя системи, що являє собою узагальнення будь-якого положення на всі явища тієї галузі, з якої даний принцип абстраговано (15, 329).

Матеріалістична діалектика як наукова система ґрунтується на сукупності принципів: зв'язок з практикою, узагальнення здобутків конкретних наук тощо.

Вказані філософські принципи мають нормативний характер. Наприклад, принцип зв'язку теорії з практикою застосовується не тільки у філософії; він є нормою для інших наук, у тому числі – педагогіки. Якщо проаналізувати визначення принципу, то можна помітити, що родовою категорією є норма, правило, переконання, ідея. В іншому разі принцип – спосіб, особливість. На нашу думку,

принцип пов'язаний з діяльністю, тобто має практичне, прикладне значення.

Наприклад, філософський принцип узагальнення здобутків конкретних наук указує на те, що зв'язок матеріалістичної діалектики з об'єктивною дійсністю не є прямим, а опосередкованим, тобто через конкретні науки. Цей філософський принцип створює підґрунтя для реалізації зв'язку між філософією й конкретними науками. Він указує на той шлях, за яким діалектика може розвиватися як наука, що узагальнює дані конкретних наук, а саме ті, що стосуються "діалектичних закономірностей вивчених об'єктів і процесу пізнання останніх" (8, 34). Таким чином, у першому випадку філософський принцип є основою, розкриває сутність взаємозв'язку, а в другому – вказує спосіб зв'язку філософії з конкретними науками. Застосування принципу уможливорює дати характеристику взаємозв'язку: не прямий, а опосередкований.

У педагогічному процесі принципи є тим підґрунтям, на якому розробляється зміст освіти, вибираються методи й організаційні форми спільної діяльності. Взаємозв'язок між принципами й іншими компонентами педагогічної системи можна розкрити на прикладі такої структурної схеми.

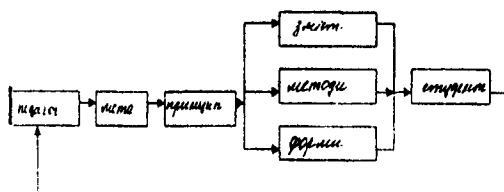

Рис. 1. Структура педагогічної системи.

Вимоги з боку соціального управління передусім сприймає педагог, відображає їх у цілях, підбирає відповідні принципи, які потім створюють необхідне підґрунтя для вибору змісту, методів й організаційних форм спільної діяльності зі студентами. Якщо такою вимогою є застосування особистісно-орієнтованого навчання й виховання, то метою є врахування особливостей кожного учня в цьому процесі. Крім того, принципи мають розкрити сутність особистісно-орієнтованого навчання й механізми (способи) його здійснення. Розглянемо систему принципів, що відповідають поставленим вимогам. Системоутворювальним фактором є той об'єкт, на який спрямовано дію принципу. Система принципів, на думку В. І. Андреева, має ієрархічну структуру (1). Перша група принципів, що створює підґрунтя системи, має бути спрямована на особистість учня й сприяти її формуванню. На нашу думку, до першої групи принципів мають бути віднесені такі: принцип природовідповідності, гуманізації та демократизації. Дана сукупність принципів відображає дію чотирьох факторів: об'єктивного, суб'єктивного, особистісного та людського. Принцип природовідповідності спрямований на вивчення кожної людини: рівня знань, умінь, навичок, розвитку мислительних процесів, уяви, пам'яті, характеру, темпераменту, особливостей навчальної діяльності тощо. Сутність принципу

полягає в тому, щоб головною ланкою процесів навчання й виховання зробити людину з її особливостями й рівнем розвитку. В. Г. Кремень в інтерв'ю газеті "Освіта України", присвяченому Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст., говорив: "Червоною ниткою в Доктрині... проходить завдання створення такої системи освіти, яка була б особистісно-орієнтованою. Тобто, щоб у цій системі кожен, хто навчається, розраховував на те, що до нього ставитимуться не як до посереднього учня чи студента, а як до індивідуальності. Щоб бачили в ньому ті чи інші особливості, враховували їх, плекали самодостатню, самостійну особистість. Бо це й є передумовою і особистісного, і загальносуспільного успіху в майбутньому" (6, 2).

Принцип гуманізації проголошує пріоритет людського фактора над технократичним. Сутність принципу полягає у створенні стосунків у педагогічному процесі на основі гуманізму, повазі до особистості виховання, опорі на його позитивні якості, визнання прав учня на таке середовище, яке б сприяло його розвитку й соціалізації в суспільстві. Головною метою української системи освіти, як сказано в Доктрині, є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, розвиток цінностей громадянського суспільства (9, 4).

Принцип демократизації впливає на розбудову стосунків між викладачами й студентами. Вони мають утверджуватися на партнерській основі як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності. В. С. Безрукова пише: "Все це іще слід тільки створити, тому що після стількох літ забуття цього принципу народна освіта встигла стати бюрократичною і командно-адміністративною" (3, 47). Реалізація принципу демократичності буде сприяти підвищенню ролі викладача й студента в педагогічному процесі. Вони зможуть впливати на вибір компонентів педагогічного процесу: змісту освіти, методів і форм спільної діяльності.

Національна Доктрина передбачає впровадження нової, відкритої та демократичної системи освіти. Відкритість системи забезпечує більший вплив громадської думки на прийняття управлінських рішень; демократичність – на застосування методів гнучкого управління, що ґрунтуються на прогностичних, експертних, інформаційних функціях.

Три принципи: природовідповідності, гуманізації, демократизації – сприяють створенню такого освітнього середовища для кожного студента, яке забезпечить його розвиток як активної, самодостатньої особистості, що вміє приймати правильні рішення у виробничих і життєвих ситуаціях.

Функціонування цієї групи принципів буде підтримуватися в педагогічному процесі принципами другої і третьої груп. Принципи другої групи (науковості, наочності, системно-комплексності) і третьої (культуровідповідності, зв'язку педагогічної теорії з педагогічною практикою, єдності індивідуальної, групової та колективної діяльності в

навчальній та позанавчальній (самостійній) роботі) спрямовані на педагогічний процес і середовище відповідно.

1. Актуальною проблемою педагогіки вищої школи є дослідження взаємозв'язку між соціальним і педагогічним управлінням з метою виявлення умов оптимізації педагогічного процесу у вищій школі.

2. Методологічною основою здійснення взаємозв'язку між соціальним і педагогічним управлінням є принцип оптимізації процесу навчання і виховання, розроблений Ю.К. Бабанським та іншими вченими.

3. Сучасним завданням соціального управління є перехід системи освіти до особистісно-орієнтованого навчання і виховання, що враховує знання, вміння, навички кожного учня, рівень розвитку мислення, мовлення, пам'яті й ґрунтується на досвіді учня у навчальній діяльності.

4. Для здійснення взаємозв'язку між соціальним і педагогічним управлінням необхідно обґрунтувати систему принципів, яка є підґрунтям вибору змісту освіти, методів, організаційних форм.

5. Аналіз філософської літератури уможливив виявити три основні функції принципів: бути нормою, правилом у здійсненні діяльності, способом розгортання діяльності, а також її характеристикою.

6. Система педагогічних принципів, до складу якої входять принципи першої, другої і третьої груп, сприяють здійсненню особистісно-орієнтованого навчання і виховання, якщо до першої групи належать принципи природовідповідності, гуманізації, демократизації, до другої – науковості, наочності, системно-комплексності і до третьої – культуровідповідності, зв'язку педагогічної теорії та педагогічної практики, єдності індивідуальної, групової та колективної навчальної і позанавчальної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 288 с.
2. Бабанский Ю. К., Потапкин М. М. Оптимизация педагогического процесса. (В вопросах и ответах). – К.: Радянська школа, 1982. – 200 с.
3. Безрукова В. С. Педагогика профессионально-технического образования. Педагогический процесс в профтехучилище: Текст лекций / Свердлов. инж.-пед. ин-т. – Свердловск, 1990. – 144 с.
4. Дмитренко Т. О. Сучасний стан вирішення проблеми оптимізації педагогічного процесу // Проблеми інженерно-педагогічної освіти / Збірник наукових праць. – Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2001 – 162 с. – С. 14–18.
5. Коршунов Ю. М. Математические основы кибернетики: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Энергия, 1980. – 424 с. – С. 196–229.
6. Кремень В. Г. Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану: Інтерв'ю газеті "Освіта України". – Газета "Освіта України" № 29 18 липня 2001 р. – С. 1–2.
7. Крупская Н. К. Педагогические сочинения. В 10-ти т. М., 1959. т. 5. – 311 с. – С. 106.
8. А. П. Шептулина. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1983. – 296 с. – С. 34.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. / Освіта України № 29 18 липня 2001 р. – С. 4–7.
10. Новейший философский словарь / Под ред. А. А. Грицанова. – Минск, Интерпрессервис, 2001. – 1218 с. – С. 715.
11. Новый толмачный словарь украинской мови. – В 4 т. Т. 3 – Київ: АКОНІТ, 1999. – 927 с. – С. 714.
12. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю. К. Бабанский, В. А. Сластёнин, Н. А. Сорокин и др., Под ред. Ю. К. Бабанского. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
13. Словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лехина, Ф. И. Петрова. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1955. – 85 с. – С. 563.
14. Сухомлинский В. А. Избранные произведения. В 5-ти т. – Киев, 1979, т. 2. – с. 447–466.
15. Философский словарь // Под ред. М. М. Розенталя. – М.: Изд-во политической литературы, 1975. – 495 с. – С. 329.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Андрій Іванович Прокопенко – кандидат педагогічних наук, доцент, начальник Центру інформаційних технологій ХДПУ ім. Г. С. Сковороди.

Коло наукових інтересів: нові інформаційні технології.

ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Анатолій РАЦУЛ

Особистість у демократичному суспільстві, за твердженням педагогів й психологів, покликана виконувати соціальні ролі, тобто програму дій, норми, зафіксованих в офіційних документах чи закріплених у народних звичаях і традиціях. Виконуючи суспільні ролі, людина втілює ідеї, досягає ідеалу, здійснює поштовх індивідуального "Я". Отже, самореалізація, на нашу думку, – це діяння людини відповідно до своїх можливостей, таланту, здібностей, це природна властивість людської істоти – потреба реалізувати своє "Я" при умові прогресу в розвитку.

Проблемою самореалізації особистості займаються О. В. Киричук, І. П. Маноха, О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович. Так, говорячи про особистість, вони зазначають, що вона є суб'єктом перетворення світу (К. К. Платонов), здатна керувати своїм розвитком,

поведінкою, діяльністю (Л. І. Божович), стверджує своє життя в щоденних справах, спілкуванні, праці (О. В. Леонтьєв). Умовою самореалізації особистості, за О. В. Киричуком, є її обдарованість, креативність (здатність до творчості), яка "відкриває себе", виражає своє "Я", самореалізується.

Сьогодні, в час національно-державного й культурного відродження України, життя ставить чимало проблем, серед яких чи не найважливішою стає усвідомлення кожною людиною своєї громадянської гідності, а народом – права на достойне, суверенне життя в цивілізованому світі. З огляду на цей факт на сучасному етапі як ніколи значущим і необхідним стало формування вчителя як моральної особистості.

Проблема особистості вчителя в усі віки хвилювала людство. Жоден педагог минулого не обійшов

ЗМІСТ

<i>Іван БЕХ</i> . СВІТ ЕМОЦІЙ У ВИХОВНІЙ СИСТЕМІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	3
<i>Алла БОГУШ</i> . ВИТОКИ ВИХОВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	5
<i>Володимир БУТЕНКО</i> . В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ.....	8
<i>Микола ВАШУЛЕНКО</i> . ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВИХ ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	10
<i>Валентина ЛОЗОВА</i> . ІННОВАЦІЙНА ДИДАКТИКА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	13
<i>Іван ПРОКОПЕНКО</i> . ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	15
<i>Олександра САВЧЕНКО</i> . РОЗВИТОК СУХОМЛІНІСТИКИ ЗА ДЕСЯТЬ РОКІВ (1993 – 2003 рр.).....	18
<i>Михайло АНТОНЕЦЬ</i> . ПРОБЛЕМА ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ УЧНІВ У ДИДАКТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	22
<i>Петро БАЧИНСЬКИЙ</i> . ОСОБИСТІСТЬ МАТЕРІ ЯК НАЙПЕРШОГО ВИХОВАТЕЛЯ І ВЧИТЕЛЯ СВОЇХ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	26
<i>Тамара ДМИТРЕНКО, Катерина ЯРЕСЬКО</i> . РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ НАУКИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	30
<i>Володимир ДРЯПІКА, Тетяна ГАМІНА</i> . МАЙБУТНІЙ ПЕДАГОГ-МУЗИКАНТ ЯК ПРОВІДНИК АКсіОЛОГіЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	32
<i>Віктор КОРНСЬВ</i> . НАРОДНИЙ УЧИТЕЛЬ В. О.СУХОМЛИНСЬКИЙ І ЙОГО ГУМАНІСТИЧНА ПЕДАГОГІКА.....	36
<i>Анатолій КУЗЬМІНСЬКИЙ</i> . ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА З УДОСКОНАЛЕННЯ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	38
<i>Михайло ЛЕВКІВСЬКИЙ</i> . СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ	44
<i>Василь МАРКО</i> . ВІД “ДЖЕРЕЛ СЛІВ” ДО “ТАЇНИ СЛОВА”. В. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОБОТУ З УЧНЯМИ НАД СЛОВОМ.....	47
<i>Сергій МЕЛЬНИЧУК</i> . ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	50
<i>Михаїл МУХИН</i> . ІДЕИ В.А.СУХОМЛИНСКОГО И МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ	53
<i>Валентина ОРЖЕХОВСЬКА</i> . ВТІЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРЕВЕНТИВНІЙ РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНИМИ.....	58
<i>Наталія ПОБІРЧЕНКО</i> . ЕФЕКТИВНИЙ УЧИТЕЛЬ У СИСТЕМІ ПОГЛЯДІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	60
<i>Валерій РАДУЛ, ОЛЬГА РАДУЛ</i> . РОЗВИТОК ПОГЛЯДІВ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО СТОСОВНО ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	63
<i>Арон РОЗЕНБЕРГ</i> . ПЕДАГОГІКА ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ЦІЛІСНА ВИХОВНА СИСТЕМА	66
<i>Валентина РЫНДАК</i> . ПЕРЕЧИТАЕМ В.А. СУХОМЛИНСКОГО ВМЕСТЕ.....	69
<i>Валентина РЫНДАК, Артур АЛЛАГУЛОВ</i> . УРАЛЬСКАЯ АССОЦИАЦИЯ ВАСИЛИЯ СУХОМЛИНСКОГО КАК ФАКТОР РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕЙ ПЕДАГОГА-ГУМАНИСТА НА ЮЖНОМ УРАЛЕ.....	73
<i>Микола САДОВИЙ</i> . В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ – УЧИТЕЛЬ, ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ВЧЕНИЙ.....	75
<i>Микола СМЕТАНСЬКИЙ</i> . АТЕСТАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ.....	78
<i>Людмила СОКОЛОВА</i> . КУЛЬТУРА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ТВОРЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ОБЩЕПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО.....	81
<i>Ганна ТРОЦКО</i> . ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	83
<i>Людмила ШТЕФАН</i> . РОЗРОБКА ПИТАНЬ ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ (50-60-ТІ РР. ХХ СТ.).....	85

Галина АНАНЧЕНКО. ІДЕИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО И СОВРЕМЕННАЯ КОНЦЕПЦИЯ ФУНКЦИИ УРОКА МУЗЫКИ.....	87
Лариса БЕРЕЗІВСЬКА. В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МІСІЮ ВЧИТЕЛЯ У СУСПІЛЬСТВІ.....	89
Людмила БОНДАР. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ: ВИСОКЕ ПОКЛИКАННЯ ПЕДАГОГА.....	91
Ірина БУЖИНА. ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОСТОСУНКІВ УЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	93
Наталія БУТЕНКО, Людмила БУТЕНКО. ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	96
Вікторія ВІНОГРАДОВА-БОНДАРЕНКО. РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ ДІТЕЙ.....	99
Світлана ВІТВИЦЬКА. КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	101
Валентина ВОЛОШИНА. ГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	104
Ілона ДИЧКІВСЬКА. ГУМАНІЗМ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО...	108
Галина ДІДИЧ, Микола ГЕЙЧЕНКО. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	109
Наталія ДІЧЕК. ДІАЛОГ ЕТИЧНИХ ДИСКУРСІВ: ПОВЧАЛЬНІСТЬ У СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ПРОДОВЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ.....	112
Тетяна ДОВГА. ПИТАННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	115
Микола ДУБІНКА. РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО).....	118
Тетяна ДЯЧЕНКО. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ.....	122
Микола ЗУБАЛІЙ. ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ТВОРЧОСТІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	124
Олена КІРДАН. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА	127
Лариса КОНДРАТЕНКО. ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ НАВЧАЛЬНОЇ НЕУСПІШНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	130
Валентина КОСТІНА. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	133
Тетяна КОЧУБЕЙ. І ГУМАНІСТИЧНІ ПОГЛЯДИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПРИРОДУ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ.....	136
Віталій КРАВЦОВ. ІДЕЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ	142
Інна КРАСНОЩОК. ОСОБИСТІСНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО.....	146
Олександр ЛАБЕНКО. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ МИСЛИТЕЛЬ І УЧИТЕЛЬ, РЕФОРМАТОР УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	149
Генадій ЛЕЩЕНКО. ЕСТЕТИЧНІ ФАКТОРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ.....	153
Василь ЛИКОВ. МОДЕЛЬ НАРОДНОГО ВЧИТЕЛЯ В ЕТНОПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	155
Алла ЛОПУХІВСЬКА. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	159
Вікторія МАРІШИЦЬКА. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ ЯК СКЛАДОВУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	162
Віра МЕЛЕШКО. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ В ПОГЛЯДАХ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	163
Сергій МІХЕЛІ. ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСНОВНИКІВ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	166
Ольга НАУМЕЦЬ. НАУКА ТА ОСВІТА: ВИВЧЕННЯ, УЗАГАЛЬНЕННЯ І ТВОРЧЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРЕСИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ЯК МЕТОДУ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	168

Борис НАУМОВ. ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЛЮДИНОТВОРЧІ ФУНКЦІ ПЕДАГОГА Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ПОЛІЦЕНТРИЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ.....	172
Наталія ПАСІЧНИК. ПРОБЛЕМА ПОТРЕБ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	175
Майя ПАЩЕНКО. ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРАКТИЦІ САХНІВСЬКОЇ ШКОЛИ.....	179
Оксана ПЕТРЕНКО. В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ МОЛОДОМУ ВЧИТЕЛЮ: ТЕХНОЛОГІЯ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ.....	182
Лідія ПИРОЖЕНКО. РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ВДОСКОНАЛЕННІ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	188
Віра ПОЛІЩУК. СОЦІАЛЬНИЙ ПЕДАГОГ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: В КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	190
Юрій ПОЛІЩУК. САМОВИХОВАННЯ ЧЛЕНІВ СУЧАСНИХ ГРОМАДСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	194
Тамара ПОНІМАНСЬКА. ІДЕЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО У ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГА ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ.....	197
Людмила ПОПОВА. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛІВ ДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ.....	200
Андрій ПРОКОПЕНКО. СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПЕРСПЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	202
Анатолій РАЦУЛ. ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ У СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ТА СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ.....	205
Наталія САВЧЕНКО. В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	209
Ольга САЛЬДАНОВА. В.А.СУХОМЛИНСКИЙ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ СМЫСЛ ИСКУССТВА.....	213
Андрій СЕМЕЗ. РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЦІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО.....	215
Олена СТОЛЯРЕНКО. ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ В ПОГЛЯДАХ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО Й АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	219
Тетяна ТАНЬКО. МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	222
Галина ТКАЧЕНКО. В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО КУЛЬТУРУ МОВИ ВЧИТЕЛЯ.....	226
Ольга ТКАЧЕНКО. В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЕСТЕТИЧНОЇ ЧУЙНОСТІ ДО ПРИРОДИ.....	228
Наталія ТКАЧОВА. АКТУАЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ПІДХОДУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДО РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ОСВІТНІХ ЦІННОСТЕЙ.....	230
Лариса ТКАЧУК. ПЕДАГОГІКА УСПІХУ: ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО Й СУЧАСНІСТЬ.....	234
Тетяна ТОКАРЄВА. ПРОБЛЕМА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г.КЕРШЕНШТЕЙНЕРА ТА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	237
Анатолій ТУРЧАК, Людмила НІКІТІНА. В. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	241
Тетяна ФАДЕЄВА. РОЗВИТОК ІДЕЇ НАСТУПНОСТІ В ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	245
Оксана ФІЛОНЕНКО. ОСОБИСТІСТЬ ВЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	248
Олександра ХОЛТОБІНА. ІДЕЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ ІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ УЧНІВ.....	250
Валентина ШПАК. РЕАБІЛІТАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	253
Катерина ЮР'ЄВА. ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ДО ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ.....	257
Юрій ГРИЦАЙ. ІДЕЇ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО МЕТОДИКУ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ШКОЛЯРІВ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ.....	261

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 52

Частина 1

Серія:
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Підл. до друку 27.08.2003. Формат 60х84¹/₁₆. Папір офсет.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 35. Тираж 300. Зам. № 3315

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ БІДДІЛ
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кіровоград, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24 59 84.
Fax.: (0522) 24 85 41.
E-Mail: mails@kspu.kr.ua.